

Landbrugsstruktur og strukturtilpasning i Bregninge-Bjergsted kommune

Af Birthe Asp Hansen

Abstract

Changes in extern and intern structure are investigated in relation to size of farms and socio-economic status of the managers.

Bregninge-Bjergsted kommune ligger 10–15 km fra Kalundborg, hvis beskæftigelsesmuligheder kan formodes at påvirke landbrugernes socio-økonomiske forhold. Desuden er landbruget i kommunen underkastet de ændrede vilkår, der er generelle for dansk landbrug, og som især på øerne har sat en radikal omstillingsproces i gang.

I undersøgelsen skelnes der mellem ydre struktur, d.v.s. antallet af bedrifter, brugsstørrelser, arrondering samt ejendomsforhold herunder forpagtning, og indre struktur, d.v.s. driftsform, arbejdskraft herunder maskinstationer samt brugernes socioøkonomiske forhold, af hvilke især anden beskæftigelse og alder har indflydelse på driftsformen.

Materiale til oplysning om disse forhold er indsamlet i 1969 og bygger på nedenstående kilder:

- I Ejendomsvurderingslister med oplysning om ejendomme og deres tilhørende matr.nr. Listerne findes på Statens Ligningsdirektorat for vurdering af fast ejendom.
- II Kommunens ejendomskartotek: Svarer til ejendomsvurderingslisterne, men er i modsætning til disse ajourført med hensyn til ejerskifte.
- III Landbrugstællingsskemaer stammende fra landbrugstællingen 1969, disse blev kun anvendt som støttemateriale.
- IV L.A. registeret fra landbrugets E.D.B. central. Indeholder oplysninger om eksisterende ejendomme i 1963. Disse er anvendt til sammenligning med antallet af brug i 1963.

V Interviews-undersøgelse, der gav de egentlige oplysninger til undersøgelsens formål.

Interviews-undersøgelsen omfattede spørgsmål om: Ejendommens matr.nr., areal, eje af mere end en ejendom, til- og bortforpagtning, husdyrbestand, arealanvendelse, driftsomlægning, maskiner, medhjælp, omfanget af arbejde i og udenfor bedriften for bruger og ægtefælle, arvtagere til bedriften.

Spørgeskemaet blev sendt ud med svarkuvert, og ikke returnerede skemaer blev hentet personligt ca. 3 uger efter.

For de enkelte størrelsesklasser af landbrug førte undersøgelsen til følgende konklusioner vedrørende strukturtilpasningen.

Brug under 5 ha

Deltidsarbejde er almindeligt, men har sandsynligvis altid været fremherskende, hvorfor tilpasning egentlig ikke kommer på tale.

Her findes dog intensive brug (gartneribrug), som giver heltidsbeskæftigelse.

Brug 5–15 ha

Her er to muligheder:

1. Den arbejdskrævende blandede brugsform opretholdes. Denne kan i kraft af stor arbejdsindsats give et udkomme, men det medfører, at brugeren er fuldstændig bundet til bruget, da fremmed arbejdskraft ikke anvendes.

Svin alene vil ikke kunne beskæftige en mand fuldt ud og vil næppe kunne give en rimelig indkomst, medmindre der er stordrift baseret på indkøbt korn, dette er der ingen tendens til i området. Den økonomiske risiko, der er forbundet med kun at have en dyregruppe, spiller nok også en stor rolle for bibeholdelsen af den blandede drift. Industriafrøder har kun ringe betydning og forekommer hovedsagelig i form af 1/4 – 1/2 ha sukkerroer til fabrik.

2. Driften omlægges til mindre arbejdskrævende former og den frigjorte arbejdskraft anvendes uden for landbruget.

Over en længere årrække kunne man tænke sig udviklingen: blandet drift – svineavl – kun markafgrøder – bortsalg eller -forpagtning af jorden. Indtjening uden for bedriften stiger i samme takt.

Det vil dog blive svært at afgøre, om en sådan forskydning i det enkelte brug skyldes brugerens ønske om at frigøre arbejdskraft til anvendelse uden for bruget eller er betinget af brugerens stigende alder.

I folkepensionisternes gruppe dominerer de mere ekstensive driftsformer, medens heltidslandmænd i samme størrelseskategori overvejende har blandet drift. Det kan tænkes, at selve overgangen til folkepension kan være en faktor, der muliggør ekstensivering.

Figurtekster:

Fig. 1 og 2. Eksempler på forøgelse af jordtilliggende på to bedrifter.

Oprindeligt areal	1) 29 ha og 2) 73 ha
nuværende areal	1) 55 ha og 2) 156 ha.

Fig. 1 og 2. Increase in acreage of two farms.

Farmer area:	1) 29 ha og 2) 73 ha.
Present area:	1) 55 ha og 2) 156 ha.

Af gruppen heltidslandmænd overgår der hvert år 2 til deltidslandmænd, foreløbig kun inden for brug i størrelsen 5-15 ha.

Brug 15–30ha

På de større brug er overgangen til specialisering mere udbredt. Brugerens arbejdskraft kan her udnyttes ved rent svinhold. Forsikringen for disse brug ligger i, at ca. halvdelen af arealet er optaget af industriafrøder på kontrakt.

Desuden har tilpasningen her også bestået i en forøgelse af arealet ved forpagtning og tilkøb, idet der kan overkommes et større areal end tidligere i kraft af mekaniseringen.

Brug 30–60ha

Tendensen her er ikke så klar, men forekomst af mindre arbejdskrævende brugsformer er dog udbredt. Her er der ligeledes sket en forøgelse af arealet på brugene.

Brug over 60ha

Udviklingen mod mere ekstensive brugsformer, som har vist sig med stigende brugsstørrelse, er ikke så udbredt. Der er kun i få tilfælde rene markafgrøder. I disse brugsstørrelser tilslører bylandbrug og deltidslandbrug dog billedet. Disse behøver blot at hvile i sig selv i den forstand, at de ikke nødvendigvis skal give overskud til ejeren, men kun skal dække omkostningerne.

Brug under 10 ha bliver i stor udstrækning opkøbt af folk, som er økonomisk uafhængige af landbruget, vel sagtens fordi de er i stand til at byde højere priser end heltidslandmænd, som køber ejendomme med sammenlægning for øje. Egnens gode beskæftigelsesmuligheder og store landskabelige tiltrækning er givetvis medvirkende til denne udvikling.

I overgangsperioden indtil næste ejendomsovertagelse vil de heltidsbrug, der er tilbage, overgå til deltids- og pensionistbrug. Jorden fra disse brug har dog mulighed for at indgå i andre heltidsbrug i form af forpagtning.

Generelt må siges, at disse brugsstørrelser ser ud til at ville bestå som deltidsbrug og bylandbrug (helårs- eller fritidsbolig med landbruget som fritidsbeskæftigelse).

Ejendomme mellem 10 og 15 ha erhverves hovedsagelig med sammenlægning for øje og overvejende af heltidslandmænd. Dette kunne tyde på, at størrelsesklassen vil forsvinde ved næste ejendomsovertagelse. Indtil da vil også disse brug overgå til deltids- og pensionistbrug.

Det må også bemærkes, at de forandringer, der vil ske med brug under 15 ha, vil medføre et stærkt fald i brug med blandet drift. Først brug over 15 ha bliver overtaget af landmænd, som er fuldt beskæftiget alene på ejendommen.

Overtagelse med samdrift for øje har dog også betydning i disse størrelsesklasser. Samdrift og sammenlægning — som kommer på tale, hvis sammenlægningsgrænsen hæves til 100 ha — vil givetvis få øget betydning, idet der ikke vil være arvtagere til disse brug. Det skal bemærkes, at bylandmænd og andre af landbruget uafhængige igen spiller en rolle ved overtagelse af de større brug.

Iøvrigt må det bemærkes, at overgang til industri samt sommerhusudstyknings vil have betydning for nedlæggelser af bedrifter. Disse brugsnedlæggelser vil være stedsbestemte fx. Kaldred. Omvendt hindres strukturtilpasningens frie forløb af lovgivningen om sammenlægning og samdrift.